

TRI PODRAVSKE PJESNIKINJE

BOŽENA LOBOREC: TAMNO ISKUSTVO SVIJETA

Božena Loborec, autorica zbirke kajkavskih pjesama "Čez mene ljudi idu" (1970, KAJ, Zagreb), zbirke pripovijedaka "Četiri dječaka i jedan pas" (1973. i 1975, "Mladost", Zagreb), romana "S one strane oblaka" (1979, "Mladost", Zagreb) i satire "Bajkači" (1984, Podravski zbornik, Koprivnica), objavila je 1989. godine u vlastitoj nakladi zbirku poezije "DJEČAK JE KORAK DO PRAŠUME".

Zbirku sam dobio u ruke tek prosinca 1991., a to je odraz naših (podravske) kulturnih komunikacija i našeg književnog života. Tako se na nju osvrćem sa sigurnim zakašnjenjem, ali koje je manje važno od niza vrlo vrijednih pjesama koje zaslužuju da se o njima zabilježi poneka riječ.

Zbirka "Dječak je korak od prašume" satkana je oko čvrste monološko-dijaloške pozicije u kojoj pjesnikinja, iz svog iskustva, govori dječaku koji ulazi u život sa svim mogućim nadanjima i željama, sa mnoštvom pitanja koja postavlja svemu oko sebe. ("Jesam li, o pjesmo, sunčevog roda/pa da se svjetlost presipa u me/kad me sloboda/mojega hoda/dovede nadomak prašume?")

Možda je u činjenici da se radi o poeziji za djecu moguće tražiti razlog nedovoljnog odjeka ove zbirke. Ipak, češće se od stihova o dječaku (recimo: "Svaki dječak sanja svoj pravedniji svijet/i nosi ga na reveru ko znak: svi neka vide") javlja obraćanje dječaku i pjev o svijetu koji očekuje dječaka, kojega dječak još nije upoznao.

A iskustvo svijeta, koje spada u poeziju odraslih i čini ovu zbirku zapravo ozbiljnom i odraslom očito je prilično tamno:

"Kuda da se krene
kad je ravnica nepregledna,
a bespuća umorna
od zrelih koraka"
("Dječak")
"A velika tama kad nas prekrije
je li to sudbina?"
("Zbunjeni dječak")
"pred tobom je tuga
surova gola planina"
("Dolazi ti tuga")

Ovo tamno iskustvo svijeta u zbirci nije uvijek očito naglašeno, ali je njime impregnirana čitava zbirka; ono je iskustvo koje pjesnikinja želi prenijeti dječaku ne bi li izbjegao bar dio

razočaranja i boli koje ga u životu očekuju. Ali, "Ti nećeš moje iskustvo, što će ti ono/kad nije tvoje. Samo se svoje rane/cijene, samo svoje bole." kaže pjesnikinja i to je uistinu tako. Svatko mora doći do spoznaje na svoj način; vjerovatno jedino tako naučimo cijeniti i ljepote, iako su "lokoti na ljepotama" i rijetko se može čuti kako "paučina cvate u tišinama".

Zaključimo: vješto tkanje riječi koje nudi ova zbirka, često se pojavljuje kao iskustvo zbijeno u poslovični izraz, a stihovi su bogati, pogotovo kad pjesnikinja razbija lokote ljepote i zapjeva o ljepoti, o zanosima, zanosima dječaka kojemu se mi odrasli možemo diviti i zavidjeti mu. Jer ako će dječak i željan znanja nešto naučiti iz tuđeg iskustva, nema mu ipak druge, nego da krene u život i poslušna imperativ mladosti: "Zaigraj, zaigraj pod svodom svoga vremena".

MAJA GJEREK-LOVREKOVIĆ: ASTRALNE BAJKE

U labirintu simbola

Koprivnička književnica Maja GJEREK-LOVREKOVIĆ (rođena 1961.g.) objavila je do sada pet zbirki pjesama: "Tajna", 1979, "Iskrene bajke", 1982, "Trag nevidljivog", 1983, "Zlatno zrcalo", 1990, i "Mjesečeva karta, prosinca 1991. Upravo ova posljednja zbirka predmet je pažnje ovog prikaza.

O simbolici zbirke pjesnikinja progovara već i sama, u tekstu, na početku knjige naslovljenoj "TKO JE MJESEC (PROLOG)". Ona kaže: "Mjesec je u ovoj knjizi duhovno svjetlo koje prožima sve vidljivo i nevidljivo, (...) U mitologijama, mjesec je Izidina kruna, simbol vječno ženskog." Zato tu, gdje bi trebao biti poklonjeni ključ za očitavaje, zapravo leži samo poluistinita napomena. Ona, vjerojatno, izvire upravo iz ženskog principa; principa periodičnosti i obnove, promjene, nestalnosti...

Simboli i simbolika u ovoj zbirci zapravo su daleko zapleteniji i teže tumačivi. Izmješani su, naime, simboli i znaci s najrazličitijih strana svijeta i iz najrazličitijih kultura. Pjesnikinja spominje i Krista i Muhameda, i Budhu i Krishnu, i Zaratustru, i Iziru, i Ozirisa... U toj je mješavini teško očitati osnovno polazište, ishodišnu situaciju simbliziranja i metaforiziranja. Ako međutim, prepoznamo kao temeljni lik o kome se govori, kome se govori i koji ponekad progovara, lik Krista, i oko njega isprepletenu božansku mrežu: od anđela i ruža (simbola Kristovih rana, kaleža života, duše, srca i ljubavi; potpunog savršenstva) onda će nam ponešto smetati ostali simboli i znakovi. Ipak, moguće je da griješimo; ovo je stoljeće velikih sinteza; upoznati sa svime i upijajući sve, mi - ovostoljetnici - govorimo svime i razne se razine isprepliću i miješaju. Tako Mjesec koji je odraz (zrcalo) Sunca, biva simbolom Krista - zrcalo Boga, a Krist biva "nevidljivi ispovjednik" i "ranjena ruža" i sveprisutan - "u pustinji, rijeka", "jedan od mnogih umoran sred zbjege", "preodjeven u halje u kakvima nitko ga ne čeka". Za Maju još i, posebno, anđeo (a anđele ne treba tumačiti).

Pjena od metafora

Sedamdeset ispunjenih stranica. Ne pjesme u prozi, ali na tragu naracije u nekim dijelovima. K tome, zapravo se i ne radi o zbirci, zbirci pjesama, nego pjesmama, uglavnom, povezanih konceptom ideje Mjeseca i Krista... Tako je pojedinačnost pjesme ponešto zapostavljena i moguće je istaknuti samo nekoliko pjesama kao izdvojene vrednote ("Voljenom bratu", "Skriveni povratak"...)

Tko se, međutim, probije kroz povijuše i vriježe simbola, zapazit će usput, obmotane i skrivite, mnoge ljepote. Zbirka je, naime, sva u pjeni metafora i poredbi, a njihovo mnoštvo je takvo

da guše jedne druge; kao da pjesnikinja ne vjeruje u njihovu pojedinačnu slikovitost. A zapravo bi svaku dobru metaforu trebalo uokviriti prazninom.

U pozlati i rokokou pažljivi će čitatelj ipak otkriti pravo zlato. Recimo, metafore poput

"noć, tiha dadilja",
"jure bijela vrata jutra na nas",
"s nebeskog medenjaka trusi se astralni šećer" i slične.

Astralne bajke

Iako kaže: "Nije nam bilo dato da sagradimo svijet/o kom govori pjesma", čini se da je u ovoj poeziji sve u znaku upravo tih svjetova. Riječi tajna, suza i bajka od početka su prisutne u Majinoj poeziji. U ovoj zbirci prisustva Krista, prisustva Boga, ona kaže:

"Moj Bog stanuje u kući od sunca
(...) govori samo jezik ljubavi(...)
Moj Bog samo gradi, gradi,
Palaču nad palačom, nad snom san.
Tvoj ponekad izgradi najviše kad sruši
Blistavi dvorac obmana."

Svatko u svom snu, u svom Bogu traži uporište. Je li to privid, san ili "obmana", ili njena tajna koja briše suze, ne znam. I svatko neka bira u svom čitanju ono što mu odgovara. Meni se ove pjesme čine astalnim bajkama, astralnim snima. Pritom ne zaboravljam da u snovima gradimo najljepše i najčvršće, jer gradimo pod budnim okom anđela.

BOŽICA JELUŠIĆ: LAZURNE VISINE LJEPOTE

Najnovija zbirka pjesama Božice JELUŠIĆ "**Zmaj od papira**" namijenjena je djeci, ali će je rado pročitati i odrasli. Naime, čak i kad se jezikom i tematikom nastoji približiti dječjem svijetu, pjesnikinja se ne infantilizira, ne tepa, ne pruža djeci stilske uzorke kakve bi (gotovo) i djeca sama mogla stvoriti, nego im pruža motiv za bogaćenje jezika i stila.

Zbirka je podijeljena u tri dijela, koji su, pomalo, poredani redosljedom odrastanja. Prva cjelina, nazvana DIJETE GOVORI I DIJETE SANJA, svojim naslovom otkriva tko je pjesnički subjekt. tj. iz koje perspektive se promatra svijet. Ta je cjelina sva razigrana; ta u pitanju su dječji snovi! A dijete-sanjar osuđeno je (da li?) na ono isto na što i većina sanjara. Kaže: "Otplovio bih sve do Kamčatke" (...)Zapravo, ne znam. Ostat ću doma.(...) I mamin PRIRODOPIS u dva toma malo ću listati, napreskokce."

Druga cjelina, pod nazivom PJESME O LJUBAVI I GLADI, čudnovata je slastičarna puna mirisavih poslastica. Valja reći da su ove pjesme nastale ranije i sa posebnom svrhom. Njih je, naime, šansonjerka Lada Kos uglazbila u musicalu "Slava voli Hranislava". I tu se putuje na poseban način - tu u bakinom loncu čekaju sva čuda svijeta. Može se tu naići i na "VE-GETARIJANSKU LJUBAVNU PJESMU" u kojoj ljubitelji (ljubavnici) zelenja mogu u pjesnikinjinim poredbama naći savršeni izraz za vegetarijanski ljubavni osjećaj.

Recimo: "Danju sva zbunjena, smušena bivam,
ko krastavac se pod liščem skrivam.
Takne li neka blaga me ruka

drhtim ko perjanica mladog luka
i da me vrućice sve moje minu
plačem, šćućurena u kuminu."

Ima tu i krempita i šampita i baklava i drugih poslastica od kojih se ližu prsti. I, čudo jedno, "ponekad bi dječak dao(...)slatko od maline/piškote, puslice, alve, praline(...) "za jedan osmijeh, za blagu kretnju...", ali ništa ne vrijedi "jer poput slastičarne srce je njeno/na kojoj piše ZATVORENO..."

Treća je cjelina (U SJENI STABALA) najodraslija, okrenuta svijetu. Ona je dotaknuta našim svijetom u ratu, a dječji je doživljaj bola za dragim stvorenjima vezan uz najvažniji motiv ove cjeline: prirodu. Jer dijete ne brine o sebi, nego o sitnim božjim stvorenjima. Pjesma "LASTAVICE U VIHORU" započinje pitanjem "Gdje će stanovati laste proljetos, kad se vrate kući?", a završava ovako: "U tuđem domu te noći zaspah prvi.

Usnuh lastu i pružih dlanove zlatnoj ptici.
Ali iz kljuna poteče rumeni končić krvi,
i plakali su svi u meni: žrtve i prognanici"

Ekološko je djelovanje dio opredjeljenja Božice Jelušić. Ono je vidljivo i ovdje, ali ne kao pamfleti i riječi brige. Dijete još nije zaboravilo gledati i diviti se svijetu oko sebe, ljepotama prirode. Ove su pjesme zato namijenjene djeci da dodatno fokusiraju njihovo gledanje, da mu dodaju notu pjesništva koju svako divljenje prirodi, svako divljenje ljepoti posjeduje. One su isto tako namijenjene i odraslima, da ih podsjetu na ono što su (možda) zaboravili. Jer stabla nisu na Zemlji samo zbog toga da bi bila korisna; da bi stvarala kisik, drvo za gradnju i ogrjev, hlad; stabla su i lijepa. I zato je u najljepšim pjesmama ove zbirke (ZIMSKO DRVEĆE, ZAHVALNICA JESENI, U SJENI STABALA) ta ljepota blagotvorna i opijajuća, i čitajući, sve nam se te senzacije nude čulima.

("U sjenu stabala lijepo je leći,
slušati kako lišće šušti."
"U sjeni stabala, u podne vrelo
kada te probudi krik mlada gnjetla
vrh krošnje spaziš svoje tijelo
lebdeće, lako, od zraka i svjetla."

Posebnu napomenu zaslužuju ilustracije ove zbirke. One djeluju profesionalno i razigrano, a stvorila ih je pjesnikinjina kćer IVANA KRANŽELIĆ. Jednostavni crno-bijelo-crveni grafizam ČAROBNJAKOVIH KOCKICA, CIRKUSKOG ŠATORA, CRVA U JABUCI djeluje svojom sigurnošću i izražajnošću izuzetno svježe i simpatično. Obiteljski je zmaj od papira tako poletio u lazurne visine ljepote.